

Secundo, aliqui catholici censent angelum per tres numeros indicare tria tempora, scilicet per 1300 dies indicare totum tempus a Christo usque ad Antichristum; per triginta indicare totum tempus, quo regnatorus est Antichristus; per quinque ultimos indicare vitam beate possessionem, et quidquid post finem temporis futurum est. Verum hæc nova expositio vel mystica, vel commentitia videtur.

Tertio, Theodoretus opinatur per hosce dies, interempto jam Antichristo, Eliam prædicaturum, et conversurum eos qui lapsi fuerunt sub Antichristo. Sed fallitur: nam Elias occidetur ab Antichristo, ut patet *Apoc. xi, 7*.

Huc accedit Thomas Malvenda, lib. XI *De Antichristo*, cap. xix, qui censet tot dies, puta 1335 post mortem Antichristi superfluos usque ad diem iudicii; sicque exponit, *q. d.* Beatus erit qui post mortem Antichristi, et post elapsos 1300 dies tyrannidis Antichristi, supervixerit annos 1335 dies: nam videbit Dominum in majestate venturum ad iudicium; ut angelus hic Danieli revelet et significet, quod a morte Antichristi et restitutione iugis sacrificii usque ad diem iudicii, præcise fluent 1335 dies, hoc est tres anni, et septem menses cum dimidio. Hic sensus non est improbabilis, sed novus, nec satis hosce dies cum 1290 immediate præcedentibus colligat et combinat; quod tamen videtur facere angelus.

Oracula, et vers.
Dico ergo angelum respicere ad dies 1290, vers. 11, quibus regnabit, et fideles persequetur Antichristus, atque fini persecutionis, puta morti Antichristi, superaddere 45 dies, *q. d.* Beati et felices erunt qui post mortem Antichristi vixerint; his enim dabitur requies aliqua, et aliquid tempus quo possint commode animæ suæ salutem quaerere, et, si sub Antichristo lapsi sint ponere; atque ad Deum gloriamque celestem aspirare. Ita Lyranus, Carthusianus, Pererius et alii. Hinc ergo non constat an a morte Antichristi usque ad diem iudicii, finemque mundi præcise futuri sint 43 dies tantum: nam, ut ait S. Hieronymus, Daniel dicit post mortem Antichristi 45 diebus fore silentium et pacem; sed non negat plures fore dies, præsertim cum Ezechiel, *xxxix, 9*, post eadem Gog et Magog, qui cum Antichristo cedentur, ponat septem annos. Unde Sibylla, lib. III *Oracul.*, prædixit post Antichristum feminam viduam regnaturam, que aurum, argentum, æs et ferrum in mare projiciet, tumque seculum finem mundi, et diem iudicii. Vide dicta *Ezech.* Quocirca aliqui per 43 dies accipiunt 45 annos, quos dandos censent post Antichristum usque ad diem iudicii, ut lapsi sub eo respiciant. Si enim post occisum Christum a Judæis, dati sunt iis quadraginta anni ad respiscendum, puta usque ad Titum et Vespasianum; cur non totidem et plures dentur toti orbi in fine mundi? Ita illi. Verum cum vers. 11 dies 1290 proprie capiuntur pro diebus, non pro annis: ergo et hic. dum

eadem extenduntur ad dies 1335; porro 45 dies non sufficient ad convertendum lapsos, ad erudiendum infideles, ad restaurandas vel fundandas ecclesias toto orbe. « Beatus » ergo erit qui pervenerit ad dies 1290, non quod præcise die 1290 sit futurum extremum iudicium, quo Christus Sanctos et electos suos beabit, ut videtur dicere S. Hieronymus. Sic enim certo et determinate præscribi posset dies iudicii, idque statim ab exordio regni et persecutionis Antichristi; nimirum exinde computando iudicium præcise fore die 1290. Hoc autem repugnat illi sententiæ Christi: « De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater, » *Matth. cap. xxiv*. Sed « beatus » erit, eo quod tunc sacerdotes et concionatores e latebris suis prodeuntibus colligent fideles, et publice concionabuntur, lapsosque sub Antichristo, per penitentiam Ecclesie restituent; infideles vero incitabunt ad fidem Christi capessendam, utpote qui tum videbunt se ab Antichristo fuisse delusos. Circa diem ergo 1290 reflorescet Ecclesia, publicæque Dei cultus; quare « beatus » erit qui tunc vixerit, quia absque timore poterit Deum colere, eique reconciliari. Nam paulo ante, puta statim a morte Antichristi, ante diem 1290 magnus erit ubique timor et pavore retardans homines a fide et religione Christi profitenda; idque vel ob tot hominum plagas, strages et clades recentes, quas superstitis ita percellunt, ut attoniti et emoti mentis videantur: vel quia metuunt ne supersint Antichristi principes et asseclæ, qui ejus persecutionem promoveant et instaurent: vel quia omnium animi erunt suspensi, non enim scient quenam futura sit religio, Ecclesie et reipublice conditio vel mutatio: qui, qualesque futuri sint reipublice gubernatores et principes; quoniam rerum status inclinabit. Unde non audebunt se suamque fidem vel animum pandere aut profiteri: sed cum videbunt impios plane capita demittere et Episcopos et Doctores cervices erigere, ac publice et impudice veram fidem concionari, ab eisque publicum christianæ fidei exercitium restitui (quod fiet sub diem 45 a morte Antichristi); tunc ponentes pavorem et timorem, incipient de Deo deque salute sua cogitare, eamque facile per concionatores et sacerdotes zelosos, quos Deus tunc submittet, consequentur. Vide dicta *Ezech. xxxix, 9*.

Si quis malit sequi expositionem S. Hieronymi, ac dicere a nece Antichristi usque ad diem iudicii et resurrectionis præcise fore 45 dies, sane apte exponit *et beatus*, quia die 45 peracto, postero die qui erit Paschatis, Christus electos suos qui in persecutione constantes steterint, vel lapsi penitentiam egerint, beabit et glorificabit. Atque ex ea deducere aliquid arcani et miri, nimirum Antichristum occidendum esse peractis Beathanibus primo die Quadragesimæ, ac deinde reliquos dies Quadragesimæ (in enim præcise sunt 45) dandos lapsis ut pœniteant, ac se præparent

ad ultimum pascha quo resurgent, iudicabuntur et beabuntur. Nam die eodem quo Christus resurrexit, puta Paschatis, nos pariter resurrecturos docent Lactantius, lib. VII, cap. xix, Anselmus in *Elucida.*, et alii quos citabo *Apoc. xix*, in fine.

13. *TE AUTEM (Daniel), VADE AD PRÆSENTIUM* (vade ad mortem omnibus constitutum, *q. d.* Morieris, o Daniel! antequam hæc eveniant, sed suo tempore resurges); *ET STABIS IN SORTE*, — electorum et prædesinatorum. *Secundo*, « in sorte, » id est in ordine et gradu tuo, puta in gradu gloriæ, qui tibi dabitur pro mensura meritorum tuorum; quod Paulus ait: « Unusquisque in suo ordine. » Sicut enim alia claritas est solis, alia stellarum: sic erit et beatorum, I *Corinth. xv, 23 et 41*, idque « in finem, » id est sub finem; vel, ut Vatablus

verbit, *in fine dierum*, puta in fine mundi, in generali resurrectione, et die iudicii. Ita Theodoretus, Vatablus et alii. Aliqui sic exponunt, *q. d.* Vade, o Daniel! et usque ad præfinitum tempus æquo patientique animo feras tuam ignorantem huius prophetiæ: cum enim tempus finitum erit, tu unus eris ex iis qui ad dies 1335 pervenient, id est qui erunt beati. Sed hic sensus, neque ut alii superius vers. 11 et 12 allati, alienior videtur. Porro Syrus et Arabicus vertunt: *Et tu, o Daniel! vade ad finem, et quiesce, et surges in tempore tuo ad finem dierum.*

Nota: Angelus celestem patriam vocat *sortem*, quia alludit ad ejus typum, puta ad terram Chanaan Judæis promissam, quæ eis sorte distributa est.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Susanna casta falso adulterii a duobus senibus accusata a Daniele puero liberatur et vindicatur.

1. Et erat vir habitans in Babylone, et nomen ejus Joakim : 2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciæ, pulchram nimis, et timentem Deum : 3. parentes enim illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. 4. Erat autem Joakim dives valde, et erat ei pomarium vicinum domui suæ : et ad ipsum confluebant Judæi, eo quod esset honorabilior omnium. 5. Et constituti sunt de populo duo senes iudices in illo anno : de quibus locutus est Dominus : Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. 6. Isti frequentabant domum Joakim, et veniebant ad eos omnes qui habebant iudicia. 7. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui. 8. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, et deambulantem : et exarserunt in concupiscentiam ejus : 9. et evertunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. 10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum : 11. erubescabant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea : 12. et observabant quotidie sollicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum : 13. Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt a se. 14. Cumque revertissent, venerunt in unum : et sollicitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam : et tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam. 15. Factum est autem cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri et nudius tertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario : æstus quippe erat : 16. et non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, et contemplantes eam. 17. Dixit ergo puellis : Afferte mihi oleum, et smignata, et ostia pomarii claudite, ut laver. 18. Et fecerunt sicut præceperat : clausuruntque ostia pomarii, et egressæ sunt per posticum, ut afferrent quæ jussuræ : nesciebantque senes intus esse absconditos. 19. Cum autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, et accurrerunt ad eam, et dixerunt : 20. Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus : quam ob rem assentire nobis, et commiscere nobiscum : 21. quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum juvenis, et ob hanc causam emiseric puellas a te. 22. Ingenuit Susanna, et ait : Angustia

sunt mihi undique : si enim hoc egero, mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras. 23. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. 24. Et exclamavit voce magna Susanna : exclamaverunt et senes adversus eam. 25. Et ecurrunt unus ad ostia pomarii, et aperuit. 26. Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum, ut viderent quidnam esset. 27. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer : quia nunquam dictus fuerat sermo huiusmodi de Susanna. Et facta est dies crastina. 28. Cumque venisset populus ad Joakim virum ejus, venerunt et duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam, ut interficerent eam. 29. Et dixerunt coram populo : Mittite ad Susannam filiam Helecia uxorem Joakim. Et statim miserunt. 30. Et venit cum parentibus, et universis cognatis suis. 31. Porro Susanna erat delicata nympha, et pulchra specie. 32. At iniqui illi iusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta), ut vel sic satiarentur decore ejus. 33. Flebant igitur sui, et omnes qui noverant eam. 34. Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus. 35. Quae flens suscepit ad celum : erat enim eorum ejus fiduciam habens in Domino. 36. Et dixerunt presbyteri : Cum deambularem in pomario soli, ingressa est haec cum duabus puellis : et clausit ostia pomarii, et dimisit a se puellas. 37. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, et conebuit cum ea. 38. Porro nos cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, ecurrimus ad eos, et vidimus eos pariter commiseri. 39. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, et, apertis ostiis, exsilivit : 40. hanc autem cum apprehendissemus, interrogavimus quisnam esset adolescens, et noluit indicare nobis : hujus rei testes sumus. 41. Credidit eis multitudo, quasi senibus et iudicibus populi, et condemnaverunt eam ad mortem. 42. Exclamavit autem voce magna Susanna, et dixit : Deus aeternus, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, 43. tu scis quantum falsum testimonium tulerunt contra me : et ecce morior, cum nihil horum fecerim, quae isti malitiose composuerunt adversum me. 44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus. 45. Cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel; 46. et exclamavit voce magna : Mundus ego sum a sanguine hujus. 47. Et conversus omnis populus ad eum, dixit : Quis est iste sermo, quem tu locutus es? 48. Qui cum staret in medio eorum, ait : Sic fatui, filii Israel, non iudicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel? 49. Revertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam. 50. Reversus est ergo populus cum festinatione, et dixerunt ei senes : Veni, et sede in medio nostrum, et iudica nobis : quia tibi Deus dedit honorem senectutis. 51. Et dixit ad eos Daniel : Separate illos ab invicem procul, et diducite eos. 52. Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, et dixit ad eum : In veterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quae operaberis prius; 53. iudicans iudicia injusta, innocentes opprimens, et dimittensnoxios, dicente Domino : Innocentem et justum non interficies. 54. Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait : Sub schino. 55. Dixit autem Daniel : Recte mentitus es in caput tuum : Ecce enim angelus Dei, accepta sententia ab eo, scindet te in medium. 56. Et, amoto eo, iussit venire alium, et dixit ei : Semen Chanaan, et non Juda, species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum : 57. sic faciebatis filiabus Israel, et ille timentes loquebantur vobis : sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram. 58. Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait : Sub primo. 59. Dixit autem ei Daniel : Recte mentitus es et tu in caput tuum : manet enim angelus Domini, gladium habens, ut secat te in medium, et interficiat vos. 60. Exclamavit itaque omnis coetus voce magna, et benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se. 61. Et surrexerunt adversus duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse

testimonium), feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum, 62. ut facerent secundum legem Moysi : et interfecerunt eos, et salvatus est sanguis innoxius in die illa. 63. Helcias autem et uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna, cum Joakim marito ejus, et cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis. 64. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi, a die illa, et deinceps. 65. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Perses regnum ejus.

P. x. l.

Historia Susanna est scriptura canonica.

1. ET ERAT VIR. — Nota hoc caput et sequens non haberi jam in Hebraeo, sed illa ex Theodotione se translatisse affirmat S. Hieronymus. Olim ex exstitisse in Hebraeo patet ex Theodotione et Septuaginta, qui historiam Susannae et Belis in sua translatione posuerunt trecentis annis ante Christum. Idem facit interpres Syrus, et Arabicus uterque, Antiochensis et Alexandrinus. Perperam ergo hanc historiam impugnavit Africanus (eum sequuntur nostri Novantes), cujus octo argumenta vel potius conjecturas bene reellit Origenes epistola ad eum scripta; utriusque epistolam et Graeco conversam latine edidit, et suis in Isaiam Commentariis praefixit Leo Castrinus. Quare haec historia non tantum est vera, sed et canonica Scriptura, ut ostendi in Prooemio (1).

(1) Diversis momentis quibus hujus scenae partis Danielis divina inspiratio propagatur, addere juvat brevia quaedam variarum Ecclesiarum testimonia, quibus omnes Protestantium et Rationalistarum difficultates facile solvi et expediti poterunt, cum e traditione praesertim eas eruitur consuevit.

Primo, Ecclesia Alexandria. — Clemens Alexandrinus, lib. 1. Stromat., in summa veteris Testamenti, praesertimque Prophetarum, historiam Draconis ut Scripturae partem profert. Idem infra, lib. IV, cap. xix, Susannae historiam historis Esther et Judith conjungit. — Origenes, epist. ad Africanum, ex consensu omnium Ecclesiarum divinitatem fragmentorum Danielis sic statuit : « Scias igitur adhuc, quid nobis agendum sit, non solum de Susanna historia quae in Graeco Graecorum exemplari per totam Christi Ecclesiam circumfertur, licet apud Hebraeos non exstat, nec solum de aliis, ut aiebas, partibus, quae in fine libri (Danielis) sunt descriptae, nempe de Belo et de Bracone, quae pariter in hebraeo Danielis textu desiderantur, sed de aliis innumeris... » Idem in tract. De Gratulatione, num. 14, triam puerorum canticum in medium producit, et homil. 1 in Lectis, pro Susannae historia stat dicens : « Sed tempus est nos adversus improbos presbyteros utriusque Susannae vocabus, quae illi quidem repuliantes, historiam Susannae de catalogo divinarum voluminum desecravit. Nos autem et suscipimus et opportune contra ipsos proferimus, dicentes : Angustiae sunt mihi undique. » — Didymus, quem se in Scripturarum interpretatione S. Hieronymus magistrum habuisse gloriabatur, his fragmentis veluti Scripturarum testimoniis divinitatem Spiritus Sancti comprobat, lib. De Spiritu Sancto. — S. Athanasius, epist. 1 et 2 ad Serapionem, sicut in orat. 1, num. 13, et orat. ii, num. 30, contra Arianos Spiritus Sancti divinitatem hymno trium puerorum, et filii cum Patre coaeternitatem ex Daniele, cap. xii, 43, statuit, quod idem facit S. Cyrillus eandem doctrinam vindicans, Theaur. de sanctis et consolat. Trinit. assert. 11. Secundo, Ecclesia Jerusalem. « Si vero quisquam, inquit S. Cyrillus Hierosolymitanus, omnes Prophetarum libros percurrit, plurima de Sancto Spiritu testimonia

reperit... Idem (Spiritus Sanctus) sapientem effecit Danielis animam, ut seniorum iudex esset adolensens. Verumta fuerat esta Susanna tanquam impudica... Nam adstiterat auxiliator, Paraclitus Spiritus, qui omnem intelligentem naturam sanctificat, » Catech. 16 De Spiritu Sancto, num. 29 et 31. Idem hymni trium puerum divinitatem vindicat, Catech. ii De Penit. et remiss. peccat., et Catech. ix De Deo omnium confidit.

Tertio, Ecclesia Antiochena, Constantinopolitana, etc., etc., pro quibus stant : S. Chrysostomus, qui saepe triam puerorum hymnum ut ad Scripturam divinam pertinentem citat, Expos. in Psalm. cxiii, cxxii, cxxi, homil. 3 in Math. num. 5, et hom. 3, num. 2; — S. Gregorius Nazianzenus, qui locum ex historia Susannae petiit : « Egressa est iniquitas, » etc., assert. orat. 56, num. 3; — S. Hippolytus, qui eandem historiam adducit his verbis : « Videamus ipsas Danielis voces, ac intelligamus nulla re Scripturam fallere, » in Susannam vol. 1; — S. Epiphanius, qui eandem commemorat cum pluribus hymni versibus quos efflat Sancti Spiritus instinctus tres pueros decantasse assertit, Anchorat. cap. xxiii, xxv, xxv. — Illa perbrevisurum suorum documenta confirmant alii Orientales Patres : S. Asterius Amaseus Episcopus, serm. in Danielum Prophetam et Susannam; S. Ephraem, serm. De reprehensione sui ipsius et de recte vivendi ratione, et Puerens. 44; Theodoritus, Comment. in Daniel. lib. III, cap. iii, etc.

In ea re omnes Occidentalis Ecclesiae Patres cum Orientalibus conveniunt : S. Irenaeus, qui contra haereticos decertat, his opponendo plurima loca ex historiis Susannae et Belis excerpta, Contra haeres. lib. IV, cap. v et xxv; — S. Illarius Pictaviensis, hujus admirabilis femine orationem explicat, De Trinit. lib. IV, num. 7, 8, et tract. in Psalm. lxi, num. 19. — His addit Tertullianum, De Jejunis, cap. vii et viii; S. Cyrilianum, De Orat. Dom. S. Augustinum, qui sic ait : « Diversas lectiones, et sanctae Scripturae Dei, quae insinuerunt auribus nostris, nihil non faciunt in mentibus nostris... Audivimus de Susanna lectionem... edificatorem pudicitiae conjugalis... Si de feminis tentata Scriptura testis est, nunquid viros deseruit? » serm. 343, De Susanna. — S. Fulgentius, epist. 14 ad Ferrand. — S. Ambrosius, lib. IV De Spiritu Sancto, cap. vi, et De Jacob et vita beata, lib. II, cap. ix et passim, etc., etc.

S. Hieronymus ipse, quem arguant acaholicis interpretis ut suum in hoc puncto repellant, hymno trium puerorum et Susannae historia ut Scripturae divinitate inspirata ultitur, Comment. in epist. ad Galatas, Prolog. in Habacuc Prophetam, epist. 17 ad Innocentium, epist. 18 ad Eusebium. Multum insuper laudat Origenis ad Africanum epistolam super questione Susannae, eo quod dicitur in Hebraeo hanc fabulam non haberi, contra quam, inquit dicitur epistolam scribit Origenes, Catalog. script. Exces cap. lxxiii. Denique idem totam praecedentium Patrum traditionem complectitur et resumit, manifeste docens haec fragmenta in omnibus Ecclesiis Graecorum, Latina-

lebrantibus, uti habet ejus *Vita* in *Vitæ Patrum*. Ita Fausta Constantini Magni uxor, Crispi privigni amore capta, cum ad libidinem eum sæpius provocasset, reuolentem detulit ad maritum, illum sibi vim inferre voluisse. Credidit Constantinus, Crispumque necari jussit. Verum, post aliquot annos comperita veritate, Faustam capite multavit, filioque nomen et famam, licet sero, restituit: testis est Eutropius, Nicephorus et alii.

Verum his omnibus illustrius magisque appositum est, quod legitur in *Vita S. Elisabethæ* reginæ Lusitanie, quæ cum falso esset accusata apud regem Dionysium, quod pedissequum quamdam adamaret; rex credulus pedissequum neci, puta incendio, destinavit, ut in fornacem calce ardentem projiceretur. Secreto ergo jussit præfectis fornacis, ut pedissequum quem postridie mane eo missurus erat, rogaturum an perfectissent id quod rex jusserat, illico in fornacem conijcerent. Itaque mane eo pedissequum mittit: ille in via audit pulsari ad Sacrum in ecclesia vicina; eo divertit, audit Sacrum unum, alterum et tertium. Interim rex, putans eum jam in fornacem coniectum, mittit alterum pedissequum prioris æmulum, qui eum æque ac reginam falso accusarat. Venit ille, rogat num peracta sint quæ rex jusserat: præfecti ex indicio a rege dato, putantes hunc esse quem rex fornaci destinarat, subito eum arripunt et in fornacem intrudunt. Super-venit deinde finitis Missæ sacrificiis pedissequus prior, quam rex neci designarat, rogat fornacis custodes, an regis jussa compleverint; affirmant illi: redit pedissequus ad regem, idque renuntiat. Obstupescit rex, remque investigans reperit alium quem submerserat concrematum. Rogat ergo nuntium, ubi tam longas moras traxerit. Respondet ille se auditu pulsu rei sacræ interfuisse, eo quod pater moriens hoc ei monitum dedisset, ut sacrificiis omnibus quæ inchoari vidisset assisteret, donec illa finirentur. Intellexit inde rex innocentiam reginæ et pedissequi, ac calumniam æmuli; justumque Dei iudicium, qui necem quam illi insonti struxerat, in ipsiusmet souts caput intorserit. Adhuc fornax illa calcæria in rei memoriam conservatur, ut a nostris Lusitanis oculatis testibus audivi. Idem refertur in *Chron. S. Franciscæ*, part. II, lib. VIII, cap. xxviii.

65. **ET REX ASTYAGES.** — Pერიus putat hæc verba transponenda esse, et referenda ad finem cap. ix. Theodoretus vero ad finem cap. xii; hoc enim caput in Græco hic immediate præcedit. Verum hæc transpositio violenta est, et confusionem parit, atque Latino textui repugnat.

Secundo, alii putant historiam Susannæ contigisse tempore captivitatis Babylonicæ, puta tempore Astyagis et Cyri. Verum obstat quod Daniel erat puer, cum Susanna liberavit; ergo paulo post annum 5 Joakir (illo enim Daniel puer abductus est in Babylonem) hæc historia contigit; ergo ante captivitatem Babylonicam, quæ 70 an-

nos duravit, et soluta est per Cyrum ad finem vitæ et regni ejus, puta anno regni ejus 27 quo cepit Babylonem, et ex rege Persidis fecit se monarcham. (Minus ergo probabiliter Pერიus censet Cyrum expugnasse Babylonem anno 1 regni sui. Inde enim inter alia sequeretur Danielem vixisse 138 annos, uti ostendi in Proömio.) Nam Astyages regnavit ante Cyrum annis 38. Iis adde 27 annos Cyri, tantum habebis 65, ita ut adhuc 5 anni desint ad explendos annos 70 captivitatis. Unde sequitur quod anno 5 et 6 captivitatis Babylonicæ, sive transmigrations Jeconie, coepit regnare Astyages, cum jam Daniel esset 34 annorum, ac proinde vir esset, non puer, ut hic dicitur; præsertim cum hæc non initio, sed in fine regni Astyagis contigisse dicendum sit, si hæc expositionem sequamur. Sequitur enim: « Et suscepit Cyrus Perses regnum ejus. »

Dico ergo cum Lyrano, Hugone, Dionysio Carthusiano, Torniello et aliis, hæc verba referenda esse ad initium sequentis historie de Belo et dracone. Id ita esse clarissime docent Græca etiam correctissima Caraffæ, quæ ab hisce verbis ordiantur cap. xiv. Idem facit versio Arabica utraque, scilicet Antiochena et Ægyptia, sive Alexandrina. Est ergo hic quasi titulus chronologicus historie sequentis, ut sciamus quo tempore ea contigit, scilicet post mortem Astyagis sub Cyro. Similis titulus capiti iv præfigitur, cap. iii, vers. 98, ut ibi dixi. Porro videtur hic titulus ex diaris regum Persarum esse desumptus, et hoc translatus, æque ac tota sequens historia. 73 enim et rex Astyages, quasi ex abrupto hic inseritur, nec ullam cum precedentibus habet connexionem. Videtur enim Judæus aliquis, Cyro et Persis eversa Babylone jam plane dominantibus, in gratiam Cyri Judæis ita benevoli, et Persarum, eorum chronica sive diaria conscripsisse, atque sub eorum ara gesta tam in Perside, quam in Babylone et alibi consignasse. Titulus ergo hic non est connectendus cum primis verbis cap. sequentis, uti patebit ibidem, sed eis quasi titulus præfigendus est. Translatus enim est hæc ex diariis jam dictis, in quibus clauderat præcedentes ibi historias, et simul sequentis, quæ hic ponitur, erat initium.

Nota: Astyages hic non est Darius Medus, filius Astyagis, et avunculus Cyri, ut volunt aliqui: huic enim Cyrum non successit nisi eversa Babylone: hæc autem gesta sunt stante regno et rege Babylonis, ut patebit cap. sequenti, vers. 1. Astyages ergo hic fuit avus Cyri, cui in regno Medorum successit Darius filius; in regno vero Persarum successit Cyrus, nepos ejus ex filia. Licet enim Darius, utpote filius, in utrumque regnum, scilicet tam Persarum quam Medorum, jure gentium succedere debuisset; tamen cessit illi Cyro Persarum regnum, vel quia ipse adoptivus tantum erat Astyagis filius, ut vult Tornielus, vel quia ex pellice ejus erat natus, ut voluit alii; vel quia quietis amans Cyro nepoti suo animos

et bellicoso Persidem concessit, concessurus et Mediam post mortem.

Porro Astyagis mors, et Cyri in Perside regnum, ac Darii in Media, multis annis contigit ante exidum Babylonis. Illud enim peractum est per Cyrum in Perside, et Darium in Media jam regnantibus; ita Hebræi in *Sefer olam*, Lyranus in cap. ix *Daniel*, Vatablus in cap. i *Daniel*, Tornielus et alii. Imo idipsum discrete asserit III *Esdra*, cap. v, vers. ult., et Josephus, XI *Antiq.* ii, ubi ait Cyrum post captam Babylonem, et laxatam Judæorum captivitatem, mox Massagæto bello

perisse. Idipsum pluribus probavi, *Esdra* i, 1.

Notasecundo: *To oppositus est ad patres suos*, etc., significat Astyagam a Cyro non fuisse victum et cæsum, ut narrat Herodotus et Justinus, sed naturali morte fuisse defunctum, ita ut Cyrus quasi nepos ei jure hereditario, non bellico, successerit. Rursum hinc patet hæc phrasim: *Appositus est ad patres suos*, non de solis salvatis et beatis dici: nec enim verisimile est Astyagam fuisse fidelem, esseque salvatum. Sic *Genes.* xxv, 17, Ismael dicitur « appositus ad populum suum: » Ismaelis tamen dubia est salus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Daniel detegit dolum sacerdotum Belis, Belenque evertit. Secundo, vers. 22, draconem occidit, ideoque in lacu leonum mittitur, sed a Deo liberatur.

1. Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus. 2. Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel: et impendebantur in eo per dies singulos similia artabæ duodecim, et oves quadraginta, vinique amphoræ sex. 3. Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel? 4. Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cælum et terram, et habet potestatem omnis carnis. 5. Et dixit rex ad eum: Non videtur tibi esse Bel vivens Deus? An non vides quanta comedat et bibat quotidie? 6. Et ait Daniel arridens: Ne erres, rex. Iste enim intrinsecus luteus est, et forinsecus æreus, neque comedit aliquando. 7. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, et ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensas has, moriemini. 8. Si autem ostenderitis quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat juxta verbum tuum. 9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, et parvulis, et filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel. 10. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras: et tu, rex, pone escas, et vinum misce, et claude ostium, et signa annulo tuo: 11. et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos. 12. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper, et devorabant ea. 13. Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel: præcepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cribavit per totum templum coram rege: et egressi clausurunt ostium: et signantes annulo regis abierunt. 14. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, et uxores, et filii eorum: et comederunt omnia, et biberunt. 15. Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo. 16. Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex. 17. Statimque eum aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna: Magnus es, Bel, et non est apud te dolus quisquam. 18. Et risit Daniel: et tenuit regem ne ingredere intro, et dixit: Ecce pavimentum, animadvertite cujus vestigia sint hæc. 19. Et dixit rex: Video vestigia virorum, et mulierum, et infantium. Et iratus est rex. 20. Tunc apprehendit sacerdotes, et uxores, et filios eorum: et ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, et consumebant quæ erant super mensam. 21. Occidit ergo illos rex, et tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum,